

Stockholm den 9 februari 2021

Svensk Fågels hållbarhetsenkäter 2019–2020

Det du håller i handen nu är en sammanfattning av en enkätundersökning bland uppfödarna som Svensk Fågel genomförde hösten 2019. Syftet med enkäten var att konkretisera FN:s hållbarhetsmål på gårdsnivå. Den här sammanfattningen kan vara ett stöd i kommunikationen med myndigheter och konsumenter för att beskriva hållbarhetsfaktorer på gårdsnivå. Enkäten har inte kvantifierat olika aspekter utan är kvalitativ. Enkäten undersöker exempelvis hur många av uppfödarna som har skog men inte hur mycket skog de har.

FN:s hållbarhetsmål

År 2015 antog FN:s medlemsländer en agenda, Agenda 2030, som innehåller 17 globala mål för hållbar utveckling. FN:s mål för hållbar utveckling har tre perspektiv, ett socialt, ett miljömässigt och ett ekonomiskt som tillsammans skapar en helhet. Det sociala perspektivet rör områdena arbetsmiljöfrågor, jämställdhet, jämlikhet, inkludering. Det miljömässiga perspektivet relaterar till påverkan på biologisk mångfald, klimatpåverkan, kemikalier i verksamheten, vattenhantering, energi och transporter samt det naturliga kretsloppet. Det tredje perspektivet, ekonomisk hållbarhet, ger mål för långsiktighet, minskad korruption och andra affärsetiska frågor som avtal med underleverantörer, hur man gör upp affärer, hur man betalar skatt och ekonomisk tillväxt. Flera av målen överlappar varandra. Av de 17 målen är 8 mål relevanta för Svensk Fågel.

Svensk Fågel är branschorganisationen för svensk kyckling och kalkon. Vi representerar hela kedjan, från avelsföretag, kläckerier och fodertillverkare till bönder och slakterier. Medlemsföretagen är: Kronfågel, Guldfågeln, Atria Sweden, Knäreds Kyckling, Bjärefågel och Ingelsta Kalkon. Alla arbetar mot samma mål – att ta fram världens bästa kyckling och kalkon.

- Mål 6 Rent vatten och sanitet
- Mål 7 Hållbar energi för alla
- Mål 8 Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt
- Mål 10 Minskad ojämlikhet
- Mål 12 Hållbar konsumtion och produktion
- Mål 13 Bekämpa klimatförändringarna
- Mål 14 Hav och marina resurser
- Mål 15 Ekosystem och biologisk mångfald

Uppfödarna har flera verksamhetsgrenar

Uppfödarna, dvs. företagarna, är de som ansvarar för verksamheterna och som är i fokus för enkäten och det är 81 % som har svarat på enkäten. Den absoluta majoriteten av uppfödarna har flera verksamhetsgrenar. Vanligast är att ha växtodling och/eller skog (99 % av uppfödarna) men även annan lantbruksproduktion exempelvis odlingsinriktning med bär eller andra specialgrödor (16 %), djurhållning med nötkreatur (25 %), häst (30 %), får (5 %) eller andra fjäderfä (4 %). Dessutom är det vanligt med uthyrning ut bostäder, lantbruksentreprenad och vägunderhåll/snöröjning. Företagarnas hela verksamhet bidrar till social, ekonomisk och miljömässig hållbarhet.

Ekosystem och biologisk mångfald (Mål 15)

Mål nummer 15 syftar till en hållbar markanvändning för både jord och skog där man motverkar markförstöring och förluster av biologisk mångfald. Det är ingen direkt koppling mellan kyckling- eller kalkonprodukter och biologisk mångfald men indirekt bidrar produktionsgrenen till att företaget som helhet kan skapa biologisk mångfald i sin totala verksamhet med flera produktionsgrenar.

Biologisk mångfald är knuten till olika naturtyper och varje naturtyp är bärare av sina ekosystem och sin artrikedom. Vad gäller biologisk mångfald är mångfalden av naturtyper central eftersom det ökar sannolikheten för sammanhängande biotoper. Eftersom 99 % av uppfödarna har ytterligare verksamhet i de gröna näringarna än kyckling och/eller kalkon blir de viktiga förvaltare av naturtyper.

En stor andel av uppfödarna har olika typer av skog, vanligast är blandskog (79 % av uppfödarna), gran- och/eller tallskog (75 %), lövskog (60 %) och hela 44 % har skog med särskilda värden. Andra naturtyper/biotoper som uppfödarna förvaltar är betesmarker eller slätterängar (81 %), strandängar (28 %) naturliga våtmarker eller kärr (55 %) och ungefär en tredjedel har anlagda våtmarker (32 %).

Övergångszoner mellan skog och åker är variationsrika miljöer som bidrar till den biologiska mångfalden och är nyttiga för nyttoinsekter, pollinatörer och smådjur samt är en viktig del i den gröna infrastrukturen. Uppfödarnas verksamhet är en integrerad del i landskapet och många medlemmar förvaltar viktiga gränsmarker som kantdiken och bryn mellan skogs- och åkermark (91 % av uppfödarna), åkerholmar (71 %), vägkanter (95 %), dikes- eller å-kanter med träd och buskar (91 %), alléer/pilvallar/fägator/hamlade träd (49 %), odlingsrösen eller stenmurar (84 %), kraftledningsgator (40 %), dammar (57 %) eller bergs- och rasbranter med sten, grus eller sand i dagen (43 %).

Gårdsmiljöerna utgör också en del av landskapets biotoper och har ofta gamla, grova träd med solbelyst stam (83 % av uppfödarna), byggnader med tegeltak (80 %), solexponerade fläckar med sand eller grus (63 %), blommande vallört, kardborre eller snöbär (45 %) och blommande blommor, blommande buskar eller bärbuskar (88 %).

Förutom att förvalta gårdarnas arealer gör många uppfödare aktiva åtgärder för att skapa ytterligare livsmiljöer för exempelvis insekter och smådjur som blommande kantremсор (59 % av uppfödarna), fält med honungsört (17 %), sandhögar (27 %), halmbalar för nyttoinsekter (45 %) bibatterier för solitärbin (13 %), häck- och buskplanteringar (37 %), samzoner (43 %), blommande trädor (49 %), fält med honungsört (17 %), samzon (43 %), skalbaggsås (1 %), lärkrutor (25 %), fågelåker (13 %) eller genom att spara en remsa av skyddszonen som inte putsas varje år (69 %) eller en kant med otröskad spannmål som lämnas som vintermat (37 %). Mycket vanliga är förstås sprutfri kant zon (91 %), bevuxen träda (80 %), blommande träda (49 %) och obrukad fältkant (69 %).

Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt (Mål 8)

Mål nummer 8 knyter an till de sociala och ekonomiska perspektiven på hållbarhet. Anständiga arbetsvillkor är ett område där Sverige generellt ligger långt framme och det finns omfattande regleringar som säkrar god arbetsmiljö, bra lönesättning och bra arbetstider. Ekonomisk tillväxt innebär livskraftiga företag som skapar arbetstillfällen direkt genom sina egna företag och indirekt genom att skapa arbete för andra företag. Landsbygdsföretag som kyckling- och kalkonuppfödare har en nyckelroll som samhällsbärare på landsbygden. De skapar arbetstillfällen, anlitar andra företag, hyr ut permanentbostäder (74 % av uppfödarna), bed and breakfast (14 %), har gårdsbutiker (15 %), hyr ut stallplatser för hästägare (24 %) och deltar i det sociala livet i bygden. En hållbarhetsfråga för landsbygdens företag är arbetstillfällen och

uppfödarnas verksamhet omfattar anställda i alla åldrar vilket gör att de kan vara arbetsgivare både för dem som är på sin första arbetsplats och de som har passerat den traditionella pensionsåldern.

Minskad ojämlikhet (Mål 10)

I FN:s hållbarhetsmål syftar målet minskad ojämlikhet till att minska klyftor i samhället som beror på kön, religiös tillhörighet, etnicitet, löneskillnader, boendeformer, hälsovård, utbildning och liknande. Flera av dessa som hälsovård, utbildning och diskrimineringslagstiftning regleras på samhällsnivå i Sverige. När det gäller chefsposter, det vill säga med produktions- eller arbetsledningsansvar, är det ungefär 40 % av uppfödarna som har 50 % kvinnor på chefspositioner och ungefär 57 % har kvinnlig representation bland chefsposterna. Ungefär 35 % av uppfödarna har utrikesfödda, fast boende i Sverige, i sin verksamhet. Hos dessa 35 % varierar andelen utrikesfödda från 10 % till 100 %. Andelen som har utrikesfödda som delvis bor i Sverige är lägre, 25 %, och även där varierade andelen mellan 10 % och 100 % av de som arbetar i verksamheten.

Hållbar produktion och konsumtion (Mål 12)

Mål 12 är ett övergripande mål om att främja hållbara konsumtions- och produktionsmönster för att minska människans avtryck på jorden. Delmålen handlar exempelvis om att minska matspill och matsvinn, om att minska det ekologiska avtrycket, minska påverkan på vatten, minska mängden avfall och att ha en ansvarig hantering av kemikalier genom hela kedjan. En stor andel av de konkreta delmålen relaterar till konsumtion och om att minska spill och svinn i hela kedjan. Uppfödning av kyckling och kalkon utgör en effektiv produktion med mycket små förluster. Hållbar produktion ur andra miljöaspekter ingår även i många av de andra målen.

Rent vatten och sanitet (Mål 6)

I Sverige har vi i allmänhet god tillgång på rent vatten och där det krävs så har vi goda möjligheter att rena vatten. Men säker och hållbar tillgång på vatten har i ljuset av de senaste åren blivit mer aktuellt. Framtidens klimat skulle kunna innebära ojämna tillgång på vatten. För uppfödarna är tillgången på vatten till djurhållningen inte ett problem eftersom 96 % av dem har överkapacitet eller reservvattenkällor. Sverige har även omfattande reglering som säkerställer sanitetsaspekterna genom regler för avlopp och regler för gödsellagring. Gårdar

med tillstånd för djurhållning har även genomgått en miljöprövning som ofta innehåller villkor knutna till målet.

Hållbar energi för alla (Mål 7)

Målet om hållbar energi för alla knyter an till moderna energikällor, förnybar energi, säker tillgång samt att minska användningen av fossil energi. Svenskt skogs- och lantbruk har möjligheten att vara en del i framtidens energiförsörjning. Växter binder lika mycket koldioxid vid fotosyntesen som de frigör vid förbränning. Därmed kan jord- och skogsbruken knutna till medlemmarna bidra med förnyelsebara energiråvaror som inte ökar mängden koldioxid i atmosfären. Dessutom ger markägande på landsbygden möjligheter för vindkraft, solenergi och berg- och/eller jordvärme. Uppfödarna har i sin verksamhet produktion och/eller användning av samtliga dessa energislag genom produktion av skog för eldning (79 % av uppfödarna), energiskog (16 %), halm för eldning (40 %), spannmål för etanolproduktion (29 %), solceller (33 %), vindkraft (27 %), berg- och jordvärme (33 %) eller genom att lämna grödor eller stallgödsel till biogasanläggningar (16 %). Även vattenkraft förekommer. I den egna produktionen är det 97 % av uppfödarna som har bränslepannor för halm, flis, ved eller spannmål.

Bekämpa klimatförändringarna (Mål 13)

Målet innebär att arbeta både för att begränsa och minska klimatförändringarna men även konsekvenserna av klimatförändringarna. Det innebär därmed både att skapa en kunskap om och en beredskap och anpassning för ett förändrat klimat. I Sverige kan ett förändrat klimat påverka nederbördsmonster och nederbördsmängder. När det gäller risk för antingen för mycket vatten eller för lite vatten i växtodlingen är det 62 % av uppfödarna, som ser ett behov av bevattning nu eller i framtiden på någon del av sin areal och 46 % har byggt eller funderar på att bygga bevattningsdammar. Det är 64 % av uppfödarna som ser ett behov av att göra förändringar och/eller förbättringar av sin dikning och dränering för att klara intensiva och/eller stora vattenflöden.

Eftersom kycklingar och kalkoner är mycket effektiva foderomvandlare har deras kött mindre klimatpåverkan än annat kött. Det betyder dock inte att uppfödningen är utan klimatpåverkan. Störst klimatpåverkan finns i foderproduktion, framför allt genom mineralgödsel, och gödselhantering. Det innebär att åtgärder som optimerar kvävegödslingen och minskar kväveförlusterna är positiva för att uppnå målen liksom en effektiv lagring, spridning och

användning av stallgödsel. Snabb nedmyllning efter spridning av stallgödsel, växtnäringsbalanser, gödslingsplaner, anpassning av kvävegiva efter gröda och säsong samt lagring med liten ammoniakavgång är några exempel på faktorer som minskar påverkan.

Uppvärmningen utgör den största delen, 80–90 %, av energianvändningen i uppfödningen av kyckling och kalkon och i övrigt åtgår energi för ventilation, belysning, utgödsling och utfodring. I energiåtgången för uppfödningen finns ofta en koppling mellan ekonomi och klimatpåverkan där energisnåla, effektiva system är bra för klimatet och plånboken. En effektiv tillväxt ger lägre klimatavtryck och en foderstat med väl anpassat proteininnehåll ger lägre kväveinnehåll i gödseln som kan förloras.

Hav och marina resurser (Mål 14)

Den huvudsakliga hållbarheten för hav och marina resurser är fokuserade på hållbart fiske men det omfattar även ett mål om att avsevärt minska alla slags föroreningar på havet exempelvis i form av skräp och tillförsel av näringsämnen. Lantbrukets produktion innebär risker för förluster av växtnäringsämnen både i djurhållningen och i växtodlingen. För Östersjön, kusterna, åar och sjöar är det fosfor som ger störst påverkan på näringsbelastningen medan för de stora haven är det kväve som ger störst påverkan. Uppfödarna är medvetna om detta och 76 % av uppfödarna med växtodling deltar i Greppa Näringen.

Läs mer

Regeringskansliet: 17 globala mål för hållbar utveckling

<https://www.regeringen.se/regeringens-politik/globala-malen-och-agenda-2030/17-globala-mal-for-hallbar-utveckling/>

FN:s utvecklingsprogram (UNDP) i Sverige

<https://www.globalamalen.se/om-globala-malen/>

Malin Lovang, Lovang Lantbrukskonsult AB